

УДК 373.5.014:001.895

Дмитро Пузіков

**МОДЕЛЬ ОЦІНЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЗНЗ:
СТРУКТУРА ТА ФУНКЦІЇ**

Вагома частка вчених і освітян розглядають становлення теорії й практики інноваційного розвитку вітчизняних загальноосвітніх навчальних закладів (далі – ЗНЗ) як один з найважливіших напрямів і механізмів модернізації системи загальної середньої освіти України, приведення її «до вимог часу» [2, с. 5]. Однак теоретичні основи інноваційного розвитку ЗНЗ будуть неповними (отже, ненадійними), а практичні інноваційні перетворення в школи – неконтрольованими, якщо не відбуватиметься становлення теорії та практики оцінювання цього процесу. Таким чином, розроблення і практичне застосування теоретико-методичного забезпечення оцінювання інноваційного розвитку ЗНЗ уможливають створення ґрунтовних теоретико-методичних засад та оптимальне практичне втілення зазначеного вище процесу розвитку.

Оцінювання діяльності ЗНЗ є одним з важливих напрямів сучасних науково-педагогічних досліджень, присвячених теорії й практиці управління ЗНЗ. Так, за останні десять років видано наукові праці, присвячені дослідженню проблем: управління інноваційною діяльністю в ЗНЗ [3], управління інноваційними процесами в загальній середній освіті регіону [2], методики і технології оцінювання діяльності ЗНЗ [4], організаційно-педагогічних засад експертного оцінювання навчально-виховної діяльності загальноосвітніх шкіл [1], теоретико-методичних основ підготовки керівників до оцінювання результатів діяльності ЗНЗ [6] та ін.

У цих наукових публікаціях розглянуто теорію і практику оцінювання діяльності ЗНЗ, визначено основні цілі, розкрито зміст та результати інноваційного розвитку ЗНЗ. Однак проблема оцінювання інноваційного розвитку ЗНЗ, її теоретичні, методичні (технологічні) й практичні аспекти ще не розглянуті належною мірою, потребують окремого всебічного вивчення.

Таким чином, розкриття структури та визначення функцій моделі оцінювання інноваційного розвитку ЗНЗ сприятиме розв'язанню зазначеної вище проблеми.

Мета статті – розкрити та обґрунтувати модель оцінювання інноваційного розвитку ЗНЗ. Завданнями цієї статті є: розкрити та обґрунтувати структуру зазначеної вище моделі; визначити та обґрунтувати її функції.

Ефективне здійснення оцінювання інноваційного розвитку ЗНЗ вимагає наявності як необхідного нормативно-правового і ресурсного, так і відповідного теоретико-методичного забезпечення. Однією з найважли-

віших складових останнього має стати модель оцінювання інноваційного розвитку ЗНЗ, яка виконуватиме ряд важливих теоретичних і прикладних функцій, стане основою для розроблення технології оцінювання зазначеного процесу.

Модель – це «спосіб представлення певного явища, який має важливі характеристики: по-перше, можливість представляти реальний об'єкт; по-друге, здатність заміщати його; по-третє, можливість перенесення результатів, отриманих на моделі, на реальний об'єкт» [5, с. 501].

Виходячи з цього, теоретична модель оцінювання інноваційного розвитку ЗНЗ – це спосіб його представлення, ідеальний аналог, який розкриватиме структурні компоненти оцінювання та зв'язки між ними, виконуватиме ряд теоретичних і прикладних функцій.

Декомпозиція оцінювання інноваційного розвитку ЗНЗ здійснена на основі аналізу наукових джерел [2–4], дає нам змогу виділити основні структурні складові цього процесу. Це суб'єкти оцінювання, процеси й явища, що оцінюються, способи й засоби, за допомогою яких здійснюється вказаний процес, умови, в яких він відбувається та, нарешті, результати оцінювання. Виходячи з цього, в структурі теоретичної моделі оцінювання інноваційного розвитку ЗНЗ можна виділити шість компонентів: суб'єкти та об'єкти оцінювання, управління, умови та ресурси, технологія й результати оцінювання (схема 1).

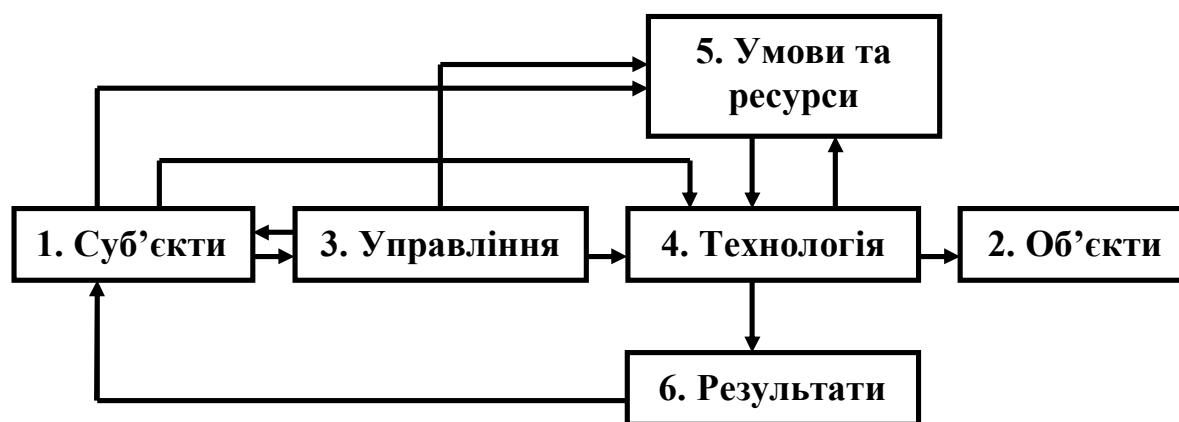

Схема 1. Структурні компоненти моделі оцінювання інноваційного розвитку та зв'язки між ними

Розглянемо ці компоненти докладніше.

Перший компонент моделі – *суб'єкти оцінювання інноваційного розвитку ЗНЗ* – охоплює як установи та організації, так й окремих осіб, які мають необхідну підготовку (компетентні), вповноважені здійснювати або управляти цим процесом. Суб'єкти оцінювання наділені правами та обов'язками. Найважливішими з них є право на збирання (отримання) необхідної інформації (даних) про інноваційну діяльність, інноваційний розвиток ЗНЗ та обов'язок її об'єктивного опрацювання за допомогою науково обґрунтованих методик, право оприлюднення результатів оцінювання і обов'язок нести відповідальність за достовірність оприлюд-

неної інформації.

Суб'єктів, які безпосередньо здійснюватимуть оцінювання, можна розподілити за рівнями, на яких воно відбуватиметься. Так, на рівні окремого ЗНЗ – це його керівництво, уповноважені педагоги, учні та їхні батьки, які мають відповідну підготовку, уповноважені радою або науково-методичною радою ЗНЗ. На рівні місцевої громади – це спеціалісти відділу (управління) освіти, представники місцевих органів влади, громадських організацій, підприємців, які також мають необхідну підготовку, уповноважені відділом освіти. На регіональному рівні – це спеціалісти обласних (Київського й Севастопольського міських) управлінь освіти і науки, співробітники обласних інститутів післядипломної педагогічної освіти, представники регіональних органів влади, регіональних ЗМІ (передовсім – педагогічних), громадських організацій, підприємців, які підготовлені й уповноважені управлінням освіти і науки. Нарешті, на всеукраїнському рівні – це працівники Міністерства освіти і науки України (далі – МОН), співробітники Інституту інноваційних технологій і змісту освіти МОН, наукові співробітники установ Національної академії педагогічних наук України (далі – НАПН).

Другий компонент структурної моделі – *об'єкти* – включає сукупність фактів, явищ та процесів, які оцінюватимуться. Основним об'єктом оцінювання є процес інноваційного розвитку ЗНЗ. Серед інших об'єктів оцінювання можна виділити: педагогічну систему і систему управління ЗНЗ, його освітнє середовище й освітній простір, соціально-психологічний клімат і систему соціального партнерства, зміст освіти в ЗНЗ та освітні технології, локальне нормативно-правове і науково-методичне забезпечення, освітні результати інноваційного розвитку ЗНЗ та ін. Предметом оцінювання стане виявлення, вимірювання (оцінка) і облік змін у зазначених вище об'єктах, спричинених інноваційним розвитком ЗНЗ.

Компонент *управління* забезпечує цілеспрямовану й системну діяльність суб'єктів з організації, регулювання та контролю за процесом оцінювання інноваційного розвитку ЗНЗ. Управління передбачає вироблення й ухвалення відповідних рішень, у яких визначаються: стратегічні та оперативні цілі й завдання оцінювання, порядок його планування, координація і контроль діяльності суб'єктів різного рівня, шляхи забезпечення необхідних умов та ресурсів тощо. Ухвалені управлінські рішення закріплюються у відповідних нормативно-правових актах різної юридичної сили (відповідно рівня суб'єкта), впливають на управління та практичне здійснення оцінювання на нижчих рівнях.

Управління, відповідно до свого рівня й ролі, здійснюють представники органів управління освітою, які входять до складу суб'єктів оцінювання інноваційного розвитку ЗНЗ. Зрозуміло, що стратегічні управлінські рішення ухвалюватимуться суб'єктами оцінювання на державному та регіональному рівнях, а оперативні й тактичні – на інших, аж до рівня ЗНЗ.

Одним з основних завдань управління оцінюванням інноваційного розвитку ЗНЗ є досягнення ефективності цього процесу, що передбачає повноту й достовірність його результатів, недопущення зайвих витрат на їх досягнення, забезпечення їхнього практичного застосування.

Виходячи з визначення поняття «соціальна технологія», *технологія* оцінювання є «способом виконання цієї діяльності на основі її раціонального розчленування на процедури та операції з їх подальшою координацією і синхронізацією, вибором оптимальних засобів, методів і прийомів здійснення» [5, с. 13]. Таким чином, як і будь-яка інша соціальна або, зокрема, освітня технологія, технологія оцінювання інноваційного розвитку ЗНЗ включатиме: по-перше, алгоритм оцінювання (послідовність етапів, скоординованих і синхронізованих процедур та операцій, необхідних для досягнення очікуваного результату вказаної діяльності); по-друге, інструментарій оцінювання (набір засобів, методів і прийомів, оптимальних для його здійснення) [5].

Алгоритм технології включатиме такі загальні етапи: підготовчий (організаційний), цілепокладання, збору емпіричної інформації, аналізу та інтерпретації емпіричної інформації, результативний [5].

До інструментарію оцінювання можна віднести відповідні теоретичні, емпіричні та математико-статистичні методи, які застосовуються в наукових та науково-педагогічних дослідженнях.

Основними перевагами технологізації оцінювання інноваційного розвитку ЗНЗ над іншими способами виконання цієї діяльності є: спрямованість на результат з визначеними параметрами, чіткість і регламентованість дій виконавців, можливість транслявання та ін.

Наступний компонент моделі – *умови та ресурси* оцінювання – тісно взаємопов'язаний з попереднім, оскільки ефективне здійснення навіть технологізованої діяльності вимагає наявності необхідних ресурсів та створення відповідних умов.

У науковій літературі умови визначаються як «обставини, від яких щось залежить; становище, в якому відбувається, здійснюється певний процес»; «на відміну від причини, яка безпосередньо породжує те або інше явище чи процес, умова складає ті обставини, те середовище, в якому вони виникають та існують» [7, с. 840]. Отже, умови оцінювання інноваційного розвитку ЗНЗ – це суттєві обставини, середовище, в яких воно відбувається. На нашу думку, найсуттєвішими для оцінювання інноваційного розвитку ЗНЗ є науково-методичні, нормативно-правові, кадрові, організаційні, матеріально-технічні, фінансові, соціально-психологічні та соціально-педагогічні умови.

Між умовами та ресурсами оцінювання інноваційного розвитку ЗНЗ існує об'єктивний зв'язок – наявність або цілеспрямоване створення необхідних сприятливих умов дає змогу залучати їх як ресурси для успішного здійснення зазначеного вище процесу.

Можна виділити кадрові, інформаційні, методичні (зокрема, технологію оцінювання), фінансові, матеріально-технічні та інші ресурси,

необхідні для оцінювання інноваційного розвитку ЗНЗ. Варто зауважити, що пошук шляхів та окреслення засобів здобуття, доцільного розподілу й ефективного застосування ресурсів стане одним з важливих завдань технологізації оцінювання інноваційного розвитку ЗНЗ.

Останнім компонентом моделі є *результати* оцінювання, серед яких можна виділити первинні та вторинні. Первинні результати, в свою чергу, можна поділити на кількісні оцінки інноваційного розвитку ЗНЗ за виділеними параметрами і загалом (відображаються за допомогою метричних шкал) та якісні, найважливішими серед яких є оцінні судження про наявність/відсутність ознак інноваційного розвитку ЗНЗ (номінальна шкала), а також про його рівень (порядкова шкала). Вторинними результатами оцінювання інноваційного розвитку ЗНЗ мають стати практичні або методичні рекомендації щодо його здійснення в подальшому, які створюються на основі первинних результатів.

Слід однак зауважити, що процес отримання вторинних результатів оцінювання є досить складним, його важко стандартизувати й технологізувати. Тому його здійснення, а також доведення рекомендацій до уваги представників конкретного ЗНЗ вимагає від суб'єктів оцінювання високого рівня теоретичної, методичної й практичної підготовки (у т.ч. економічної, правової, соціологічної, соціально-психологічної тощо).

Тому рефлексивний аналіз результатів оцінювання інноваційного розвитку ЗНЗ, а також створення і практичне впровадження зазначених вище рекомендацій є одними з важливих шляхів підвищення рівня підготовленості суб'єктів оцінювання до його здійснення.

У ході свого застосування в теорії й практиці оцінювання інноваційного розвитку ЗНЗ, представлена модель, на наш погляд, виконуватиме ряд важливих завдань, зокрема: інформуватиме про складові оцінювання та зв'язки між ними, дасть змогу прогнозувати його необхідні умови та ресурси, використовуватиметься у ході організації оцінювання та в процесі підготовки фахівців до його здійснення, сприятиме подальшому розробленню теоретико-методичних основ і технології оцінювання інноваційного розвитку ЗНЗ та ін.

Виходячи з зазначених вище завдань застосування моделі оцінювання інноваційного розвитку ЗНЗ, можна сформулювати ряд її функцій. До основних з них, на нашу думку, можна віднести такі:

Теоретико-методичну – використовуватиметься для здійснення подальших теоретичних і прикладних досліджень, розроблення технології та методик оцінювання, методик підготовки педагогічних та науково-педагогічних кадрів до його здійснення та ін.

Описово-інформаційну – надаватиме інформацію про структурні складові оцінювання інноваційного розвитку ЗНЗ та найважливіші зв'язки між ними.

Інформаційно-освітню – застосовуватиметься в процесі інформаційно-просвітницької роботи, у ході підготовки і педагогічних та науково-педагогічних кадрів.

Діагностувально-оцінювальну – використовуватиметься для створення засобів діагностування готовності представників ЗНЗ до здійснення оцінювання інноваційного розвитку їхніх навчальних закладів.

Організаційну – застосовуватиметься для організації системи оцінювання інноваційного розвитку окремих ЗНЗ та ін.

Отже, модель оцінювання інноваційного розвитку ЗНЗ є важливою складовою його теоретико-методичного забезпечення; це спосіб представлення оцінювання, ідеальний аналог, який розкриватиме його структурні компоненти та зв'язки між ними, виконуватиме ряд важливих функцій.

До основних складових оцінювання інноваційного розвитку ЗНЗ, які розглядаються нами як структурні компоненти зазначеної вище моделі можна віднести: суб'єктів й об'єкти оцінювання, управління цим процесом, технологію (включатиме алгоритм та відповідний інструментарій), умови та ресурси, необхідні для його здійснення, результати оцінювання.

Модель виконуватиме ряд теоретичних і прикладних функцій: теоретико-методичну, описово-інформаційну, інформаційно-освітню, діагностувально-оцінювальну, організаційну та ін.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з використанням представленої моделі в процесі розроблення технології та методик оцінювання інноваційного розвитку ЗНЗ, її експериментальною апробацією в ході зазначеного вище процесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бондар О. С. Організаційно-педагогічні засади експертного оцінювання навчально-виховної діяльності загальноосвітніх шкіл : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.06 «Теорія та методика управління освітою» / О. С. Бондар. – К., 2008. – 28 с.
2. Ващенко Л. М. Управління інноваційними процесами в загальній середній освіті регіону : монографія / Л. М. Ващенко. – К. : вид. об'єднання «Тираж», 2005. – 380 с.
3. Даниленко Л. І. Управління інноваційною діяльністю в загальноосвітніх навчальних закладах : монографія / Л. І. Даниленко. – К. : Міленіум, 2004. – 358 с.
4. Методика і технології оцінювання діяльності загальноосвітнього навчального закладу : посіб. / О. І. Ляшенко, Т. О. Лукіна, І. Є. Булах та ін. – К. : Пед. думка, 2012. – 160 с.
5. Сурмин Ю. П. Теория социальных технологий : учеб. пособ. / Ю. П. Сурмин, Н. В. Туленков. – К. : МАУП, 2004. – 608 с.
6. Теоретико-методичні основи підготовки керівників до оцінювання результатів діяльності загальноосвітнього навчального закладу : монографія / Г. В. Єльнікова, В. І. Куценко, В. І. Маслов та ін. ; за ред. Г. В. Єльнікової. – К. : УМО, Пед. думка, 2012. – 220 с.
7. Философский словарь. – К. : А.С.К., 2006. – 1056 с.